

Au creux de la main. França celebra la medalla amb sis grans exposicions

ROSSEND CASANOVA*

La celebració de poques exposicions sobre medallística (a Barcelona vàrem poder veure la darrera, l'any 2002, al MNAC amb el títol “La medalla modernista”) ens ha portat a fer-nos ressò, en aquest espai introductori, d'una iniciativa inèdita que ha tingut lloc a França aquest 2013. Sis institucions del país han dedicat, simultàniament, sengles exposicions a la medalla commemorativa a partir dels fons propis. Sota la iniciativa del Museu d'Orsay, hi han participat la *Monnaie de Paris*, el Petit-Palais, el Gabinet de Medalles de la Biblioteca Nacional de França i els Museus de Belles Arts de Lilla i Lió. Amb el nom genèric d'*Au creux de la main. La médaille en France aux XIXe et XXe siècles*, s'han pogut veure al voltant d'un miler de peces que presenten el pas de l'academicisme imperant a finals del segle XIX als nous corrents artístics de principis del XX, com l'Art Nouveau i el Déco, aturant-se a l'alba de la Segona Guerra Mundial.

Al palmell de la mà. La medalla a França als segles XIX i XX es concentra en aquest ric i fructífer període que va representar, per a la medalla commemorativa, el seu gran moment d'esplendor. Les mostres permeten copsar com des de mitjan segle XIX l'art de la medalla s'havia desenvolupat de manera constant i havia pres un lloc preferent en el si de la vida artística i cultural francesa. Per exemple, a partir de la dècada de 1890, el Saló anual li consagrà una secció autònoma, mentre que institucions de referència com el Museu de Luxemburg, aleshores dedicat als artistes vius, creava, gràcies a l'impuls del conservador Léonce Bénédict, una col·lecció molt significativa amb unes dues mil peces. Aquesta fortuna continuà i, al final de la dècada, el 1899, el col·leccionista i crític Roger Marx creà la *Société des Amis de la Médaille française*. Això passava al mateix temps que diverses ciutats repartides pel territori s'animaven a establir gabinets

* Doctor en Història de l'Art (Universitat de Barcelona), membre de la SCEN.

de medalles, alguns prioritizant els artistes i els temes locals. França també va ser l'escenari on escultors arribats d'arreu decidiren formar-se, perfeccionar el seu talent o exposar el seu treball, i París capitalitzà, valgui la redundància, la majoria dels noms de la medalla francesa i part de l'estrangera.

Aquesta bonança canvià a principis del segle XX quan la medalla, com l'escultura, patí el successiu desamor que afectà a l'art del segle XIX, de manera que poc a poc les petites peces metàl·liques van anar minvant de la vida cultural i es convertiren en un camp d'expressió gairebé residual. Malgrat això, atès que les medalles oferien una visió lliure i múltiple de la societat, en contraposició amb la moneda de curs legal, i que estaven lluny de participar dels codis de les insígnies o els missatges de les medalles de devoció, passaren a ser objectes de col·leccionista, veritables testimonis de tots els aspectes de la vida pública i privada, tant de la petita com de la gran història. I així, des de retrats a invents tecnològics, descobertes científiques, esdeveniments polítics, vida familiar, treball obrer o era industrial varen ocupar les vitrines i els medallers de museus i particulars.

Cent anys després, aquest 2013 i gràcies a la iniciativa expositiva conjunta, cada un dels sis centres patrimonials ha presentat una selecció de peces segons els seus mitjans i possibilitats, en general aportant medalles pròpies, encarregant la selecció als seus conservadors i fent uns muntatges especials pensats per a la ocasió.

Musée d'Orsay

5, Quai Anatole France, 75007 París

De l'11 de desembre de 2012 al 31 d'agost de 2013

Comissariat d'Edouard Papet, conservador en cap

Aquest gran equipament cultural parisenc, hereu de la col·lecció de medalles del Museu de Luxembourg, només ha pogut presentar prop de dues-centes peces del seu important fons, de més de 2.500 medalles. La mostra s'ha pogut veure en una passarel·la lateral de l'imponent edifici a tocar del Sena. Ha ocupat una zona molt lluminosa i les peces s'han distribuït en una gran vitrina aparador que facilita el recorregut a partir de catorze àmbits diferents.

Aquesta classificació per temes ha ajudat al públic a identificar i interpretar tot allò representat. Els capítols han començat per *Imperi - República*, posant l'accent en el moment de gran canvi per a la medalla francesa vinculada al gir polític i social, i han continuat amb *Commemoracions, Arts - Lletres, Ciències - Política, Al·legories, Agricultura, Indústries, Obres socials, Imatges de la dona i de la infància, Sentiment religiós, Figures històriques, Simbolisme, Augustus Saint-Gaudens, Animals*, i un darrer 1870/1914-18 que resumeix el període tractat.

Vista general de la gran vitrina amb les medalles exposades al Museu d'Orsay.
© Musée d'Orsay

Detall de les medalles dedicades al capítol *Imatges de la dona* a la mostra del Museu d'Orsay.
© Musée d'Orsay

Sobre Augustus Saint-Gaudens (1848-1907) cal dir que és una figura major de l'escultura nord-americana moderna de finals del XIX, on se l'anomenà el "Miquel Àngel americà" i que la seva carrera es desenvolupà als dos continents, sobretot a França, d'on provenia part de la seva família. El museu l'ha volgut exposar per primera vegada a partir dels seus importants fons.

Musée des Arts Decoratifs de Bordeaux (col·lecció Monnaie de París)

39, rue Bouffard, 33000 Burdeus

Del 14 de desembre de 2012 al 18 de març de 2013

Comissariat de Christian Lacroix, conseller artístic de la Monnaie

Cornucòpia amb quatre medalles del període de Napoleó III exposada a Burdeus.
© Musée des Arts Décoratifs et du Design de Bordeaux

Faristol expositor que pot veure's pels dos costats en un dels salons del
Palauet Lalande de Burdeus.
© Musée des Arts Décoratifs et du Design de Bordeaux

Fundada al segle IX per Carles el Calb, la *Monnaie de Paris* és una de les institucions franceses més antigues encara en actiu. Principal fabricant i editora de medalles al segle XIX, tant per a l'Estat com per a particulars, gaudi d'aquest monopoli fins a la Tercera República, a la dècada de 1880. Com a actor preponderant en matèria de creació medallística, aquesta posició li va permetre escollir els millors artistes, com Oscar Roty, Jules Clément Chaplain, Georges Dupré o Frédéric de Vernon. Actualment té un ric patrimoni de més de 64.000 medalles i conserva una de les col·leccions franceses més importants dels segles XIX i XX, a més d'estrils de fabricació, uns veritables arxius metàl·lics.

La *Monnaie* està renovant els seus espais a l'històric edifici del Quai de Conti, de manera que ha continuat la seva activitat fora de les seves sales i ha presentat les peces a l'exposició del Museu d'Arts Decoratives de Bordeus, que està situat a l'Hôtel Lalande, un bonic palauet del segle XVIII. Per a la ocasió, el dissenyador Cristian Lacroix, conseller artístic de la *Monnaie*, ha creat una escenografia a mida, transformant l'univers dels salons per donar a les medalles uns nous estoigs amb vitrines molt originals. La seva idea era convidar el visitant a descobrir les peces, a mirar-les, evitant que se sentís massa desbordat per l'entorn, decorat sumptuosament. De les vitrines cal destacar-ne una amb la forma de papallona, amb el fons de vellut vermell i amb l'expositor per les dues cares, així com cornucòpies amb vellut verd, teixits que, per contrast, han fet lluir les medalles considerablement.

Les 320 peces presentades sortiren totes dels tallers de la *Monnaie* i aquesta, junt amb Lacroix, són també els autors de la medalla concebuda per a la ocasió. La mostra també ha parat atenció al rol de la *Société des Amis de la Médaille française* que, a l'època, era sòcia de la *Monnaie* en la política de promoció de la medalla. Aquesta societat encarregava als joves artistes, gravadors, escultors i decoradors, medalles de tot tipus. Així, s'ha pogut veure *Biskra*, de Pierre Lenoir (1879-1953); *Deux Saisons*, de Charles de Saint-Marceaux (1845-1915); *Danse*, de François-Rupert Carabin (1862-1932); *Glyptique*, de Georges Dupré (1869-1909); *Maternité*, d'Alexandre Charpentier (1856-1909), o *Vin*, d'Alexandre Morlon (1878-1951).

Petit-Palais

Musée des Beaux-Arts de la Ville de Paris

Avenue Winston Churchill, 75008 París

De l'11 de desembre de 2012 al 22 de setembre de 2013

Comissariat de Cécile Champy, conservadora

La mostra d'aquest equipament municipal convida a redescobrir l'art de la medalla amb els fons de la ciutat. També centrada en peces de 1870 i fins a 1914,

posa de manifest com la medalla va tenir, a França i en aquell període, un èxit sense precedents. Presenta peces dels celebrats Oscar Roty (1846-1911), Auguste Charpentier i Jules-Clément Chaplain (1839-1909), així com d'artistes cèlebres, com Jean-Baptiste Carpeaux (1827-1875) i Auguste Renoir (1841-1919), que s'interessaren en aquest art i feren diversos medallons, sobretot retrats.

Les medalles exposades, moltes d'inèdites i algunes que no s'havien exhibit abans, han ofert una visió extraordinàriament rica i múltiple del final del segle XIX i l'entrada al XX.

Bibliothèque nationale de France

5, rue Vivienne, 75002 París

De l'11 de desembre de 2012 al 19 de maig de 2013

Commissariat d'Inès Villela-Petit, conservadora del Departament de Monedes, medalles i antiguitats

El *Gabinets des Medalles* de la Biblioteca Nacional de França té, com a nom veritable, el de *Musée des Monnaies, médailles et antiques*, i està situat a la seu Richelieu, un espai del centre de París potser massa desconegut però que atresora obres excepcionals. Pel que fa al seu patrimoni, conserva més de 700.000 peces (entre monedes i medalles) que permeten fer una història medallística des del Renaixement i fins a l'actualitat. Des del 1981, una exposició permanent mostra les col·leccions i explica la fabricació i la història de la medalla.

En el marc de l'exposició, aquest equipament nacional ha optat per exposar un centenar de foses de gran format d'Antonin Liart normalment no accessibles al públic. Aquesta tria té sentit perquè els artistes de l'època, per posar en valor el seu treball, demanaven als fonedors que els realitzessin rèpliques de mida gran. S'hi ha pogut veure *Frise de danseuses du ballet Shéhérazade* (1910), d'Henri-Edouard Navarre (1885-1971), i d'altres de Jules Chaplain, Oscar Roty o Jean-Baptiste Daniel-Dupuis (1849-1899), que han revelat al públic la sorprenent fusió de temes de la vida moderna (el tren, l'automòbil, l'electricitat, l'esport...) amb les formes de la iconografia clàssica. Alhora, la mostra ha presentat com aquella "lleugeresa del bronze" que havia marcat els artistes *Art Nouveau* del canvi de segle, serà truncada per la Primera Guerra Mundial, que generarà una "història metàl·lica del conflicte" amb noms com Pierre Roche (1855-1922). Aleshores emergeix un art de "retorn a l'ordre", clàssic, que es desenvolupa en els medallistes dels anys 20, com Paul-Marcel Dammann (1885-1939), Claude-Léon Mascaux (1882-1965) o Pierre Turin (1891-1968).

La sala d'exposicions de la Biblioteca Nacional de França amb medalles i foses de gran format.
© Emmanuel Nguyen NGoc / BnF

Palais des Beaux-Arts de Lille

Place de la République, 59000 Lilla

Del 13 de desembre de 2012 a l'1 de juliol de 2013

Comissariat d'Annie Scottez-De Wambrechies, conservadora en cap dels segles XVIII i XIX; Elisabeth De Jonckheere, assistent de conservació del Departament del segle XIX; i François Becuwe, responsable de la Col·lecció Numismàtica

Aquesta mostra ha estat una ocasió per a presentar al públic local una part de la rica col·lecció medallística del Museu de Belles Arts de Lilla. A través de 150 peces de reputats artistes, molts dels quals ja citats anteriorment, l'exposició s'ha articulada al voltant de les importants donacions del baró Alphonse de Rothschild, efectuades entre 1870 i 1914, així com la del medallista parisenc Frédéric de Vernon (1858-1912) i la de l'escultor de la ciutat Hippolyte Lefebvre (1863-1935). Aquestes donacions són anteriors a la Primera Guerra Mundial, tot i que l'exposició també ha incorporat les més recents, efectuades pels conservadors del Museu del Louvre, Elisabeth i Jacques Foucart.

Musée des Beaux-Arts de Lyon

20, Place Terreaux, 69001 Lió

Del 28 de novembre de 2012 al 31 d'agost de 2013

Comissariat de François Planet, responsable del medaller del Museu; i Jean-Pol Donné, president del Cercle Lyonnais de Numismatique

Lió sempre ha ocupat un lloc privilegiat en la història de la medalla, atès que s'hi editaren les primeres medalles franceses. El 1499 s'hi va fondre la primera del país en ocasió de la visita de Lluís XII i la seva esposa Anna de Bretanya quan tornaven d'Itàlia. Per aquest fet, la ciutat sempre ha conservat llaços privilegiats amb aquesta disciplina artística, fins al punt que aquella tradició, perpetuada durant segles, assolí un creixement important a finals del segle XIX i principis del XX. De fet, al segle XIX la ciutat va ser un punt d'atracció dels gravadors, que s'hi instal·laren atrets per la vitalitat de la indústria local de la medalla. Aquella empenta va fer que Lió sigui, després de París, la ciutat francesa que conserva més medalles, més de 40.000.

L'exposició n'ha presentat un centenar centrades en la pròpia ciutat. Entre els artistes presents de manera significativa a la col·lecció hi ha Claudius Linossier (1893-1953), especialitzat en retrats, i Oscar Roty, que passà a la posteritat gràcies a *La Semeuse* (1897), que es gravà en les monedes de 50 cèntims a 2 francs.

Al palmell de la mà. La medalla a França als segles XIX i XX ha posat de manifest tres aspectes de la medallística francesa. Per una banda, la gran qualitat artística i tècnica de la seva indústria (autors, tallers, gravadors...); per l'altra, el ric patrimoni que hi ha repartit pel territori (això sense comptar amb les importants col·leccions particulars no presents en aquestes mostres); i, finalment, l'aposta de les administracions públiques per aquesta disciplina artística, reivindicant la seva importància i qualitat.

Per a la ocasió s'ha editat el catàleg homònim. Consulteu-ne la recensió a la part final d'aquesta publicació.